

УДК 376:37.013

DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-6\(225\)-72-77](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-6(225)-72-77)

КАСЬЯНОВА ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА,

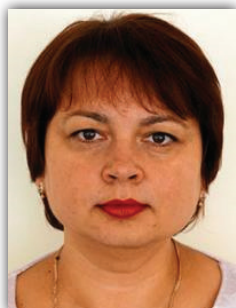
докторка педагогічних наук, професорка, професорка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук факультету педагогічної освіти, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Olena Kasianova,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor at the Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences Faculty of Pedagogical Education, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine

E-mail: kasyanova1367@gmail.com

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0003-3165-5440>

ВЕНГЛОВСЬКА ОЛЕНА АНАТОЛІЇВНА,

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Olena Venhlovska,

PhD in Pedagogics, Assistant Professor at the Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine

E-mail: o.venhlovska@kubg.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-0456-7667>

ДЕМ'ЯНЕНКО ВАЛЕНТИНА ІВАНІВНА,

викладачка кафедри освітології та психолого-педагогічних наук, Київський столичний університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна

Valentyna Demianenko,

Lecturer at the Department of Educology and Psychological and Pedagogical Sciences, Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, Kyiv, Ukraine

E-mail: v.demianenko@kubg.edu.ua

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-3974-9663>

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗДОБУВАЧІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ: ТЕОРІЯ ТА СТРАТЕГІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

А Акцентується увага на особливостях супроводу дітей з особливими освітніми потребами (ООП) у реальному освітньому процесі. Обґрунтовані стратегії педагогічної підтримки здобувачів з ООП в освітньому процесі для успішної реалізації інклюзивних освітніх практик, а саме: скаффолдинг як активне залучення та максимізація спроможностей дитини з ООП через покрокову підтримку в освітньому процесі; тьюторинг як підтримка індивідуальної траєкторії навчання та виховання учня з ООП. Презентовано необхідність опановування цими стратегіями вчителями у контексті професійного стандарту.

Ключові слова: здобувач з особливими освітніми потребами; супровід; педагогічний супровід; наукові підходи; мета інклюзивної освіти; стратегія педагогічної підтримки; скаффолдинг; тьюторинг

PEDAGOGICAL SUPPORT FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS: THEORY AND IMPLEMENTATION STRATEGIES

С The article is devoted to the problem of inclusive education, particularly, to the strategies for implementing pedagogical support for children with special educational needs in the actual educational process. It is emphasized that, depending on the specialty and scientific interests of researchers, scientific sources represent psychological, psychological-pedagogical, physical education and sports, medical and rehabilitation, educational and rehabilitation, social, socio-psychological support for students with special educational needs, which differ their content, structure, conditions and methods of implementation in certain contexts. It is found that the concept of «support» has entered

pedagogical science and practice based on ideas about the uniqueness of each child (person), their ability to self-development and personal growth, the realization of their internal potential, and the understanding of a person as the creator of their own life. The authors of the article define pedagogical support as the optimization of teaching and adapting the content of education to students with special educational needs in the most convenient form for them with appropriate educational and didactic processing. It is proven that pedagogical support is based on scientifically recognized approaches (systemic, holistic, team-based, conductive, axiological, personal, individual, environmental) in the paradigm of which technologies, methods, and teaching aids are determined. The need to master strategies aimed at pedagogical support of students with SEN in the educational process for the successful implementation of inclusive educational practices is substantiated. Among such strategies, scaffolding is defined as the active involvement of a child with SEN in the educational process, their socialization and maximization of their capabilities through step-by-step support and structuring of educational tasks, and tutoring as a system of pedagogical support in the process of supporting the individual trajectory of learning and upbringing of a student with SEN.

Keywords: student with special educational needs; support; pedagogical support; scientific approaches; goal of inclusive education; pedagogical support strategy; scaffolding; tutoring

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Розгортання процесу впровадження інклюзивного навчання в освітній простір України уособлює в собі рівні можливості для кожної дитини незалежно від особливостей розвитку й освітніх потреб отримати якісну освіту. У контексті реалізації зазначеного положення актуальності набувають питання, що спрямовані на побудову інклюзивного освітнього середовища, формування інклюзивної компетентності педагогів, створення концепцій, модернізацію технологій, методів навчання, виховання й розвитку дітей з особливими освітніми потребами.

Це обумовлено низкою чинників, а саме:

- прагненням України сформувати інклюзивне суспільство, де кожна дитина матиме змогу повноцінно реалізувати свій потенціал за рахунок створення у закладах освіти умов для її гармонійного розвитку, самореалізації та формування навичок для життя у толерантному суспільстві;

- удосконаленням освітньої політики щодо дітей з особливими освітніми потребами, що ґрунтується на міжнародних і національних правових ініціативах, і знайшли своє відображення у Національній стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року [10];

- репрезентується результатами дослідження, яке констатує, що за останніх п'ять років чисельність учнів з ООП в інклюзивних класах ЗЗСО збільшилась у 2,2 рази – з 18 643 осіб у 2019/2020 н. р. до 40 147 осіб у 2023/2024 н. р. Дослідники зазначають, що батьки дітей з ООП обирають заклад загальної середньої освіти замість спеціальних ЗЗСО, визнаючи перевагу інклюзивної освіти [3, с. 39]. Якщо на початок 2017/2018 н. р. інклюзивне навчання було організовано в 16,31% ЗЗСО, то у 2023/2024 н. р. інклюзивні класи мали вже більш ніж половина ЗЗСО (57,95 %). Кількість інклюзивних класів за досліджуваний період зросла майже в 6 разів, а чисельність асистентів учителів у них – у 7,3 рази зі зменшенням чисельності учнів на одного асистента вчителя (з 2 учнів до 1,48 учня відповідно) [там само, с. 40].

Окреслені чинники актуалізують проблематику реалізації права кожної дитини на повноцінний розвиток, підґрунтям якого є супровід як утілення особистісно зорієнтованого, гуманістичного, інклюзивних підходів із метою максимізації особистісного потенціалу людини незалежно від фізичних, особистісних, ментальних та інших особливостей.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій.

Проблема супроводу дітей з особливими освітніми потребами достатньо широко висвітлена у психолого-педагогічній і медичній літературі. У залежності від фаху і наукових інтересів дослідники виокремлюють напрями супроводу здобувачів освіти з особливими освітніми потребами, як-от: психологічний, психолого-педагогічний, фізкультурно-спортивний, медико-реабілітаційний, навчально-реабілітаційний, соціальний, соціально-психологічний, які, з поміж-іншого, вирізняються змістом, структурою, умовами і методами здійснення у визначених контекстах.

Психологічний супровід передбачає, перш за все, виокремлення психологічних особливостей кожної дитини, і на цій основі побудову системи дій і заходів, спрямованих на її особистісний розвиток, зміцнення і збереження психологічного здоров'я, надання допомоги з адаптації в освітньому середовищі закладу освіти (О. Зінченко, Т. Ілляшенко, Т. Каменчук, А. Обухівська, І. Овчаренко, Р. Попелюшко та інші науковці).

Питання психолого-педагогічного супроводу знайшли своє відображення у дослідженнях Т. Жук, В. Кобильченка, С. Миронової, І. Омельченко, Г. Якимчук та в інших наукових працях. На думку дослідників, психолого-педагогічний супровід забезпечує взаємоузгоджену діяльність команди фахівців і батьків дитини, спрямовану на створення необхідних умов, що сприяють засвоєнню знань, умінь і навичок, успішній адаптації дитини з особливими освітніми потребами, розвитку її особистості.

Фізкультурно-спортивний супровід формує у здобувачів з ООП потребу у здоровому способі життя, передбачає поліпшення психофізичного стану і підвищення інтелектуальної працездатності шляхом їх залучення до активних занять фізичною культурою та окремими видами спорту, параолімпійського руху (С. Адирхаєв, Л. Адирхаєва).

Навчально-реабілітаційний, медико-реабілітаційний супровід поєднує у собі медичну допомогу, консультативно-профілактичні та реабілітаційно-відновлювальні заходи, що спрямованих на підтримку, збереження, відновлення фізичного здоров'я здобувачів з ООП (О. Безлюдний, А. Войтовська, О. Кравченко).

Основним завданням соціального, соціально-психологічного супроводу є подолання соціальної ізоляції дітей з ООП, сприяння підвищення їх соціального статусу,

соціально-побутова, соціально-культурна та соціально-трудова адаптації, що зумовить залучення до всіх сфер суспільного життя (С. Бадер, В. Галкіна, О. Лещенко, Н. Сайно, Г. Слозанська, В. Шиян).

Отже, супровід уможливорює розвиток особистості дитини з особливими освітніми потребами відповідно до її потенційних можливостей у реальних умовах існування, створює умови для становлення особистості дитини, забезпечує захист прав на отримання якісної освіти.

Виділення невіришених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується означена стаття. Аналіз публікацій у контексті нашого дослідження засвідчує, що у психолого-педагогічній літературі змістовно висвітлені питання організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами, командної роботи фахівців із такими дітьми, здійснення корекційно-розвиткової роботи, адаптації й модифікації навчальних програм тощо. Але залишається недостатньо висвітленим питання педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами безпосередньо у процесі навчання, який визначається як сукупність послідовних і взаємопов'язаних дій учителя і учнів, спрямованих на забезпечення свідомого і міцного засвоєння знань, формування вмінь і навичок, на розвиток самостійності й пізнавальних здібностей учнів.

Мета статті: висвітлити у теоретичній площині сутність педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та практичних кейсів щодо її здійснення в процесі навчання.

Викладення основного матеріалу. Поняття «супровід» (від англ. *Guideness*) увійшло у педагогічну науку і практику на ґрунті гуманістичної філософії та психології, які визначали ідеї щодо унікальності кожної дитини (людини), її здатності до саморозвитку й особистісного зростання, реалізації внутрішнього потенціалу, розуміння людини як творця власного життя. Педагогічна наука і практика збагатилась поняттями, як-от: «психологічна допомога», «соціальна допомога», «психологічна підтримка», «соціально-психологічна підтримка» тощо.

Сучасний тлумачний словник української мови визначає супровід, з-поміж іншого, як: 1) те, що супроводить будь-яку дію, явище; 2) групу людей, яка супроводжує кого-небудь [18].

Цілком слушно у психолого-педагогічних дослідженнях супровід розглядається як:

- супроводження природного розвитку дитини, що зумовлює вирішення завдань, пов'язаних із навчанням, вихованням і розвитком;
- система послідовних дій, що дозволяють дитині максимально ефективно навчатися й виховуватися;
- об'єднання фахівців різного профілю, які його здійснюють;
- створення умов для прийняття учасниками освітнього простору оптимальних рішень у ситуаціях особистісної взаємодії.

Розмірковуючи над поняттям «супровід», В. Шиян, В. Галкіна зазначають, якщо «супровід» – це «забезпечення», тоді під супроводом розуміють метод, що забезпечує

створення умов для прийняття оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору. Якщо уявити, що «супровід» – це допомога, то тоді під ним розуміють процес – сукупність послідовних дій, що дають змогу визначитися з прийняттям рішення і нести відповідальність за реалізацію рішення [21]. З огляду на те, між методом супроводу і процесом супроводу наявний певний зв'язок, метод супроводу розуміють як спосіб практичного здійснення процесу супроводу, в основу якого покладено єдність чотирьох функцій, а саме: діагностика проблеми, інформування про неї, консультування, первинна допомога [там само].

Формування і розвиток парадигми педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами відбувається завдяки утвердженню в українській психолого-педагогічній науці особистісно-орієнтованої моделі освіти. Сучасні вчені (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Лутай, Д. Майєрс, Н. Ничкало, О. Пехота, С. Подмазін, В. Рибалко, К. Роджерс, С. Яценко) визначають особистісно зорієнтовану освіту як концептуальну основу, методологічний інструментарій, системоутворювальний принцип, що забезпечує глибоке цілісне пізнання особистості дитини, її становлення як індивідуальності шляхом диференційованого підходу до навчання та створення умов для вибору власної траєкторії розвитку.

Відтак, особистісно зорієнтована освіта має забезпечити суб'єктність дитини, її інтелектуальний, моральний, фізичний, духовний розвиток, формування у неї цілісної картини світу. За таких умов, на думку Н. Алєндарь, І. Бєха, Т. Марчук, Н. Ничкало, О. Пехоти, С. Подмазіна, М. Полані, О. Поясик, О. Савченко, важливим завданням педагогічного керівництва в особистісно зорієнтованій парадигмі освіти є допомога, підтримка, соціально-педагогічний захист, що, у свою чергу, передбачає концентрацію уваги на своєрідних особливостях дитини, які мають бути враховані в освітньому процесі.

Отже, педагогічний супровід розуміємо як оптимізацію викладання змісту освіти її здобувачам з особливими освітніми потребами у максимально зручній для них формі із використанням відповідних дидактичних матеріалів методично доцільними сучасними педагогічними технологіями та методами навчання.

Педагогічний супровід, що забезпечує формування цілісної картини світу учня з ООП, його інтелектуальний, моральний, духовний розвиток у процесі навчання, ґрунтується на науково визнаних підходах, у парадигмі яких визначаються технології, методи, засоби навчання, зокрема:

- системний підхід, який на теоретико-методологічному та практичному рівнях забезпечує осмислення процесу поетапного залучення дітей з особливими освітніми потребами у соціум; вироблення спільних діяльностей усіх суб'єктів освітнього процесу; враховує наступність і послідовність як умову інклюзивної освітньої системи;
- цілісний підхід забезпечує єдність, взаємозв'язок, взаємозалежність компонентів педагогічної системи: мети, змісту, методів, засобів, форм навчання і виховання, суб'єктів освітнього процесу, їх міжособистісної взаємодії, що, у свою чергу, сприяє цілісності супроводу, успішній адаптації та гармонізації розвитку особистості дитини;

– командний підхід як динамічна система перетину фахових компетентностей спеціалістів забезпечує успішність інклюзивних процесів шляхом урахування варіативних тактик співробітництва між усіма суб'єктами інклюзивної освіти задля досягнення максимально можливого результату навчання, виховання, розвитку дітей з особливими освітніми потребами;

– кондуктивний підхід ґрунтується на ключовій ролі сім'ї у процесі формування інклюзивних освітніх стратегій, розробленні освітнього маршруту, наданні підтримки дитині з особливими освітніми потребами у процесі її залучення до загальноосвітнього простору;

– аксіологічний підхід спирається на морально-ціннісні норми як основу створення гуманістичного і толерантного освітнього середовища, в якому зберігається автономність кожного учасника інклюзивного освітнього процесу;

– особистісний підхід реалізується через співробітництво, пріоритетність індивідуальності, визнання унікальності суб'єктного досвіду, орієнтацію на саморозвиток, самоствердження особистості;

– індивідуальний підхід передбачає диверсифікацію з урахуванням комплексу індивідуальних відмінностей дитини, форм, методів, прийомів навчання, характеру допомоги, що надаватиметься їй для активізації навчально-пізнавальної діяльності;

– середовищний підхід передбачає оптимальний баланс організації фізичного, соціального і структурного середовища для задоволення особливих освітніх потреб дитини.

Урахування теоретичних засад і взаємовпливу вказаних підходів забезпечує ефективну реалізацію інклюзивних освітніх практик, надає їм цілісності, послідовності та неперервності, що сприяє досягненню головної мети інклюзивної освіти – створення умов для особистісного розвитку, творчої самореалізації та утвердження людської гідності дітей з особливостями психофізичного розвитку.

Успішна реалізація інклюзивних освітніх практик зумовлює необхідність опанування стратегіями, які спрямовані на педагогічну підтримку здобувачів з ООП в освітньому процесі. Серед таких стратегій варто відзначити скаффолдинг як активне залучення дитини з ООП до освітнього процесу, соціалізації та максимізації її спроможностей шляхом покрокової підтримки і структурування навчальних завдань із метою покращення успішності.

Скаффолдинг ґрунтується на таких принципах:

1) навчання у «зоні найближчого розвитку», яка позначає, що здобувачі мають виконувати завдання, які їм цікаві, проте складно вирішуються самостійно, без допомоги, і, отже, мотивують до навчання;

2) завдання повинне мати чітку мету, яка дає усвідомлення учню, чого від нього очікують;

3) процес виконання завдання має бути структурованим так, щоб спрямовувати учнів до правильного рішення;

4) діти повинні сприймати педагога як помічника;

5) під час виконання завдання діти поступово опановують нові знання, вміння і навички, що зменшує допомогу вчителя.

Отже, скаффолдинг – це тимчасова підтримка дитини в освітньому процесі, ступінь якої поступово зменшується. Вона реалізується у наступних видах:

– вербальна – взаємообмін інформацією здійснюється за допомогою усної чи писемної мови, який відбувається за своїми внутрішніми законами, ґрунтується на системі узвичаєних норм і вимагає активної розумової діяльності вихованця;

– невербальна, спрямована на вираження позитивних емоцій за допомогою жестів схвалення та доброзичливості;

– фізична, як безпосередня взаємодія з учнем, наприклад, у процесі малювання, креслення, конструювання тощо;

– демонстраційна, як дослідження спільно із учнями різноманітних об'єктів, явищ, процесів шляхом моделювання, імітації, створення макетів, іграшок тощо;

– диференційна, як підтримка у залежності від рівня знань, навченості учнів через використання різноманітних дидактичних матеріалів;

– візуалізаційна, як застосування візуальних стимулів (зображень, символів, піктограм), які дозволяють упорядкувати навчальний матеріал і краще його запам'ятати;

– інструктивна, як створення чітких і зрозумілих інструкцій, які логічно відображають послідовність та алгоритми виконання завдань;

– когнітивна, як опертя на когнітивні процеси (увага, пам'ять, мислення) з метою кращого засвоєння знань, формування вмінь і навичок для використання у щоденній практичній діяльності.

У реальній освітній практиці для реалізації описаної вище стратегії використовуються прийоми спрощення завдання, надання прикладу його вирішення, розділення навчального завдання на кілька міні-завдань і виконання їх у певній послідовності, що в результаті дозволяє здобувачеві з ООП зрозуміти матеріал у цілому. Новий зміст освіти у стратегії скаффолдингу подається у певній послідовності: спочатку пояснення, потім демонстрація нового матеріалу за допомогою інфографіки, малюнків, схем, відео, далі обговорення з учнем і виконання практичних завдань, за необхідності – додаткові пояснення.

Отже, стратегія скаффолдингу визначає такий педагогічний супровід здобувачів з ООП, який уможливить поступове опанування знаннями, вміннями й навичками самостійної навчально-пізнавальної діяльності, послідовний перехід до виконання складніших завдань, що, у свою чергу, призведе до зменшення опіки здобувача з ООП в освітньому процесі.

В аспекті педагогічної підтримки дітей з ООП важливою є стратегія тьюторингу. В Енциклопедії освіти тьюторинг (від англ. tutoring – репетиторство, наставництво) визначається як: педагогічна система, технологія індивідуального супроводу; форма або спосіб педагогічної діяльності в процесі підтримки індивідуальної траєкторії навчання та виховання учня (слухача) [9, с. 1029–1030].

Відтак, як стратегія педагогічної підтримки здобувачів з ООП, тьюторинг має наступні характеристики:

– навчання в межах зони найближчої розвитку дитини з ООП для актуалізації попереднього досвіду, його розширення,

поліпшення когнітивного й особистісного зростання шляхом взаємодії з педагогом;

– створення сприятливого відкритого варіативного освітнього середовища як соціального простору, в якому широкий спектр можливостей дозволяє дитині з ООП здійснити вибір, задовольнити потреби, інтереси, уподобання, що визначає його як суб'єкта навчально-пізнавальної діяльності та забезпечує гуманізацію освітнього процесу;

– індивідуалізація навчання, що ґрунтується на систематичній особистісно зорієнтованій взаємодії педагога й учня, поєднує дидактичні та виховні процеси та спрямована на саморозвиток і самореалізацію особистості дитини з ООП;

– розвиток особистості дитини з ООП на основі оцінювання, розкриття та ефективного використання її можливостей, розуміння слабких і сильних сторін, невикористаного потенціалу;

– визначення не лише мети, а й способів її досягнення, що дозволяє ефективно спрямувати й мотивувати вихованця на усвідомлене опанування змістом освіти і соціальними навичками;

– рефлексія як знаряддя тьюторингу, що стимулює процес самосвідомості, аналітичної діяльності щодо власних дій і вчинків та є фактором саморозвитку, самовдосконалення особистості учня з ООП, у якій роль тьютора є непересічною;

– характер взаємовідносин тьютора та учня з ООП, які будуються на повазі, довірі, співпраці та вірі тьютора в учня.

Отже, в інклюзивній практиці тьюторинг уможливорює формування активної позиції дитини з ООП шляхом стимулювання її самостійності, ініціативності, персоналізації та індивідуалізації навчання в інклюзивному освітньому середовищі.

Вибір стратегії підтримки та ефективність її здійснення залежить від рівня сформованості у педагогічних працівників компетентностей, визначених у Професійному стандарті «Вчитель закладу загальної середньої освіти» [12], особистісних якостей (емпатія, толерантність, комунікабельність, стресостійкість, прагнення до професійного зростання,

здатність до рефлексії тощо), системи цінностей (кожна дитина – особистість, дитиноцентризм, виховання в душі толерантності, терпимість, створення ситуації успіху тощо), рольового функціоналу (наставник, тьютор, консультант, експерт). Зазначені положення формують профіль педагога, який забезпечує освітній процес в інклюзивному класі та здійснює педагогічну підтримку учнів з ООП.

Володіння педагогами знаннями, вміннями, навичками, способами діяльності, що лежать у площині інклюзивної, психологічної, емоційно-етичної компетентності, компетентності педагогічного партнерства сприяють організації безпечного інклюзивного середовища згідно з принципами універсального дизайну, вибору дієвих інструментів для інклюзивного навчання, адаптації та модифікації середовища, змісту, форм, засобів навчання з урахуванням особливих освітніх потреб здобувачів освіти, їхніх інтересів, здібностей, визначенню способів ефективної взаємодії з командою супроводу задля розроблення індивідуальної освітньої траєкторії учнів з ООП. Важливо, аби педагоги у перебігу скафолдингу та тьюторингу вибудовували підтримку з опорою на зазначені вище компетентності.

Значущим у контексті надання педагогічної підтримки учням з ООП є здатність педагогів до самооцінювання сформованості власних компетентностей. Це необхідно для того, щоб розуміти свої сильні та слабкі сторони у професійній діяльності, вміти визначати траєкторію власного професійного розвитку з урахуванням результатів самооцінки.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Вивчення проблематики дослідження нині не є вичерпним і потребує подальших розробок у визначенні та обґрунтуванні стратегій педагогічної підтримки здобувачів освіти з особливими потребами. Окремий ракурс розгляду цієї проблеми лежить у площині визначення найефективнішої стратегії та технологій, методів, прийомів її реалізації в інклюзивному освітньому процесі, підготовки майбутніх педагогів до здійснення педагогічного супроводу учнів з ООП.

Список використаних джерел

- Бадер С. О. Соціально-педагогічний супровід соціалізації молодшого школяра: змістовний аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Педагогіка. Соціальна робота*. 2016. Вип. 1 (38). С. 23–26.
- Безлюдний О. І., Кравченко О. О., Войтовська А. І. Навчально-реабілітаційний та соціально-виховний супровід студентів з обмеженнями життєдіяльності. *Народна освіта*. 2019. № 2 (38). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5681
- Галон В. В., Шараєвська М. І. Тенденції розвитку інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти України. *Інтеграція системи освіти України в європейський освітній простір*: зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 25 жовт. 2024 р.). Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2024. С. 38–41.
- Зінченко О. О. Психологічний супровід становлення особистості в освітньому процесі. URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferentsii>
- Ілляшенко Т. Д. Дитина з гіперактивним розладом у навчальному закладі. Психологічний супровід. Київ : Редакція загальнопед. газет, 2017. 70 с.
- Коваль О., Мудрак М. А. Інклюзивна освіта як гарантія права на освіту дітей з інвалідністю. Protection of children's rights from a legal, pedagogical and psychological perspective : monograph / ped.: Jacek Mrozek, Oksana Homotuk, Oksana Koval. Olsztyn : Centre for Eastern Europe Research UWM in Olsztyn, 2021. С. 107–117.
- Консультативно-діагностичний супровід дітей з особливими освітніми потребами в діяльності психолого-медико-педагогічних консультацій : посіб. / за ред. А. Г. Обухівської. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2016. 247 с.
- Лещенко О. Г. Соціально-педагогічний супровід дитини з інвалідністю в інклюзивному закладі освіти. URL: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1469/14117>.
- Лукіна Т. О. Тьюторство. *Енциклопедія освіти* / Нац. акад. пед. наук України; [гол. ред. В. Г. Кремень; заст. гол. ред. В. І. Луговий, О. М. Топузов та ін.]. 2-ге вид, допов. та перероб. Київ : Юрінком Інтер, 2021. С. 1029–1030.
- Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року : схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>.
- Нижник Т. Досвід впровадження тьюторингу в інклюзивній освіті у вищих навчальних закладах Європи та США. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2024. Т. 12, № 7. С. 57–62.
- Про затвердження професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.08.2025 року № 1225. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinohostandartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>

13. Психологічний супровід інклюзивної освіти : [метод. реком.] / автор. кол. за заг. ред. А. Г. Обухівська. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 92 с.
14. Рогальська І. П. Соціалізація особистості у дошкільному дитинстві: сутність, специфіка, супровід : монографія. Київ : Міленіум, 2009. 400 с.
15. Сайно Н. О. Соціально-педагогічний супровід дітей з особливими потребами в закладах позашкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 5. URL: <http://psy-visnyk.uzhnu.ua/index.php/psy/article/view/244/327>.
16. Сайно Н. О. Соціальна реабілітація молодших підлітків у роботі соціального педагога загальноосвітніх навчальних закладів : монографія. Полтава : Сімон, 2017. 335 с.
17. Стрельников В. Ю. Теоретичні засади проектування професійно орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих АПН України. Київ, 2007. 44 с.
18. Сучасний тлумачний словник української мови : 60000 слів / уклад.: Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник ; за заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубининського. Харків : ВД «ШКОЛА», 2011. 784 с.
19. Таланчук П. М., Кольченко К. О., Нікуліна Г. Ф. Супровід навчання студентів з особливими потребами в інтегрованому освітньому середовищі : навч.-метод. посіб. Київ : Соцінформ, 2004. 128 с.
20. Швець Т. Е. Організаційно-педагогічні умови реалізації тьюторингу в закладі загальної середньої освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. Вип. 95. С. 115–120. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.95.23>.
21. Шиян В. М., Галкіна В. М. Технологія соціального супроводу людей з особливими потребами в освітньому середовищі. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2007. № 3 (5). URL: <https://ap.uu.edu.ua/contents/5>.

References

1. Bader, S. O. (2016). Sotsialno-pedahohichniy suprovod sotsializatsii molodshoho shkoliara: zmistovnyi aspekt [Socio-pedagogical support of the socialization of a junior high school student: content aspect]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu. Pedahohika. Sotsialna robota* [Scientific bulletin of the Uzhhorod National University. Pedagogy. Social work], 1 (38), 23-26 [in Ukrainian].
2. Bezliudnyi, O. I., Kravchenko, O. O., & Voitovska, A. I. (2019). Navchalno-reabilitatsiyni ta sotsialno-vykhovnyi suprovod studentiv z obmezheniamy zhyttiediialnosti [Educational-rehabilitation and social-educational support of students with limitations in life activities]. *Narodna osvita* [Public education], 2 (38). Retrieved from https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5681 [in Ukrainian].
3. Hapon, V. V., & Sharaievska, M. I. (2024). Tendentsii rozvytku inkliuzyvnogo navchannia v zakladakh zahalnoi serednoi osvity Ukrainy [Trends in the development of inclusive education in general secondary education institutions of Ukraine]. In *Intehratsiia systemy osvity Ukrainy v yevropeyskyi osvittiiy prostir* [Integration of the education system of Ukraine into the European educational space] VI Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 38-41). Kyiv: DNU «Instytut osvittnoi analityky» [in Ukrainian].
4. Zinchenko, O. O. *Psychologichnyi suprovod stanovlennia osobystosti v osvitnomu protsesi* [Psychological support of personality formation in the educational process]. Retrieved from <https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferentsii> [in Ukrainian].
5. Illiashenko, T. D. (2017). Dytna z hiperaktyvnyy rozladom u navchalnomu zakladi Psychologichnyi suprovod [A child with hyperactive disorder in an educational institution. Psychological support]. Kyiv: Redaktsiia zahalnope. hazet [in Ukrainian].
6. Koval, O., & Mudrak, M. A. (2021). Inkliuzyva osvita yak harantiia prava na osvitu ditei z invalidnistiu [Inclusive education as a guarantee of the right to education of children with disabilities]. In J. Mrozek, O. Homotuk, O. Koval (Eds.), *Protection of children's rights from a legal, pedagogical and psychological perspective*: monograph (pp. 107-117). Olsztyn: Centre for Eastern Europe Research UWM in Olsztyn [in Ukrainian].
7. Zhuk, T. V., Illiashenko, T. D., & Lutsenko, I. V. et. al. (2016). Konsultatyvno-diahnostychnyi suprovod ditei : osoblyvyi osvittnyi potrebam v diialnosti psykholoho-mediko-pedahohichnykh konsultatsii [Consultative and diagnostic support of children with special educational needs in the activities of psychological, medical and pedagogical consultations]. posib. Kyiv [in Ukrainian].
8. Leshchenko, O. H. *Sotsialno-pedahohichnyi suprovod dytny z invalidnistiu v inkliuzyvnomu zakladi osvity* [Social and pedagogical support of a child with a disability in an inclusive educational institution]. Retrieved from <http://journals.ofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/view/1469/14117> [in Ukrainian].
9. Lukina, T. O. (2021). Tutorsstvo [Tutoring]. In V. H. Kremen (Ed.), *Entsyklopediia osvity* [Encyclopedia of education] (pp. 1029-1030). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
10. *Natsionalna stratehiia rozvytku inkliuzyvnogo navchannia na period do 2029 roku* [National strategy for the development of inclusive education for the period until 2029]: skhvaleno rozporiadzhenniam Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 chervnia 2024 r. № 527-r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Nyzhnyk, T. (2024). Dosvid vprovadzhennia tiutornyhu v inkliuzyvnii osviti u vyshchykh navchalnykh zakladakh Yevropy ta SSHA [Experience of implementing tutoring in inclusive education in higher educational institutions in Europe and the USA]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka* [Education. Innovation. Practice], 7, 57-62 [in Ukrainian].
12. *Pro zatverdzhennia profesiinoho standartu «Vychytel zakladu zahalnoi serednoi osvity»* [On the approval of the professional standard "Teacher of a general secondary education institution"]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 29.08.2025 roku № 1225. Retrieved from <https://mon.gov.ua/npa/prozatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vychytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity> [in Ukrainian].
13. Obukhivska, A. H. (Ed.). (2017). *Psychologichnyi suprovod inkliuzyvnoi osvity* [Psychological support of inclusive education]. Kyiv: UNMTs praktychnoi psykholohii i sotsialnoi roboty [in Ukrainian].
14. Rohalska, I. P. (2009). *Sotsializatsiia osobystosti u doshkilnomu dytnstvi: sutnist, spetsyfika, suprovod* [Personality socialization in preschool childhood: essence, specificity, support]: monohrafiia. Kyiv: Milenium [in Ukrainian].
15. Saino, N. O. (2025). Sotsialno-pedahohichnyi suprovod ditei z osoblyvyi potrebam v zakladakh pozashkilnoi osvity [Social and pedagogical support of children with special needs in out-of-school education institutions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnogo universytetu* [Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University], 5. Retrieved from <http://psy-visnyk.uzhnu.ua/index.php/psy/article/view/244/327> [in Ukrainian].
16. Saino, N. O. (2017). *Sotsialna reabilitatsiia molodshykh pidlitkiv u roboti sotsialnogo pedahoha zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv* [Social rehabilitation of younger adolescents in the work of a social teacher of general educational institutions]. Poltava: Simon [in Ukrainian].
17. Strelnikov, V. Yu. (2007). *Teoretychni zasady proektuvannia profesiino orientovanoi dydaktychnoi systemy pidhotovky baka-lavriv ekonomiky* [Theoretical principles of designing a professionally oriented didactic system for training bachelors of economics]. (Extended abstract of PhD diss.). Kyiv: In-t ped. osvity i osvity doroslykh APN Ukrainy [in Ukrainian].
18. Kusaikina, N., Tsybulnyk, Yu., & Dubynynskoho, V. V. (Comps.). (2011). *Suchasnyi tлумачnyi slovnyk ukrainskoi movy* [Modern Explanatory Dictionary of the Ukrainian Language]: 60 000 slov. Kharkiv: VD «ShKOLA» [in Ukrainian].
19. Talanchuk, P. M., Kolchenko, K. O., & Nikulina, H. F. (2004). *Suprovod navchannia studentiv z osoblyvyi potrebam v intehrovanomu osvitnomu seredovyschi* [Support for the education of students with special needs in an integrated educational environment]. Kyiv: Socinform [in Ukrainian].
20. Shvets, T. E. (2023). *Orhanizatsiino-pedahohichni umovy realizatsii tiutornyhu v zakladi zahalnoi serednoi osvity* [Organizational and pedagogical conditions for the implementation of tutoring in a general secondary education institution]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Dragomanova. Serii 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy* [Scientific journal of the NPU named after M. P. Dragomanov. Series 5. Pedagogical sciences: realities and prospects], 95, 115-120. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2023.95.23> [in Ukrainian].
21. Shyian, V. M., & Halkina, V. M. (2007). *Tekhnolohiia sotsialnogo suprovodu liudei z osoblyvyi potrebam v osvitnomu seredovyschi* [Technology of social support for people with special needs in the educational environment]. *Aktualni problemy navchannia ta vykhovannia liudei z osoblyvyi potrebam* [Current problems of teaching and educating people with special needs], 3 (5). Retrieved from <https://ap.uu.edu.ua/contents/5> [in Ukrainian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 20.10.2025